

Basel II Sürecinde Kredi Derecelendirme ve Bir Tekstil İşletmesinde Uygulaması¹

Yrd. Doç. Dr. Nilgün KAYALI

Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, MANİSA

Bilim Uzmanı Aslı ÇÜMEN

ÖZET

Bir ülke ekonomisinin temelini oluşturan ve çoğunlukla küçük ve orta büyüklükteki [KOBİ] reel sektör firmaları ile bunların kredi temin ettikleri bankalar arasındaki kredi ilişkileri süreci özellikle 90'lı yıllardan itibaren uluslararası finansal sistemde oluşan entegrasyon neticesinde uluslararası standartlarda hizmet sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu da özellikle kredilendirme sürecinde kullanılan geleneksel değerlendirme yöntemlerinden uzaklaşarak daha bilimsel, üzerinde uluslararası bir uzlaşma sağlanmış olan yeni kredi derecelendirme yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmiştir.

2007 yılından itibaren G-10 ülkelerinde uygulanmaya başlanan BASEL II Sermaye Yeterliliği uzlaşısının diğer ülkelerinde uygulamaya koyması planlanmaktadır. Böylelikle kredi riskinin hesaplanmasında daha objektif, anlaşılabilir ve uygulanması daha basit bir yaklaşım olan standart bankalarımız tarafından uygulanması durumunda bu şartları yerine getiren KOBİ ler para ve sermaye piyasalarından daha düşük maliyetli fon temin edebileceklerdir. Konuya makro açıdan bakıldığında ise riskli yatırımların azalması neticesinde fonların ülke ekonomileri bakımından etkin değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, Derecelendirme, Tekstil Sanayi

JEL Sınıflandırması: G24, M19

Credit Rating in Process of Basel II and Application in The Textile Company

ABSTRACT

Small and medium scale enterprises (SMEs) operating in the real sector and the credit relationships of these with the banks that offer them credits provide the backbone of a country's economy. Starting from 1990 onwards, as a result of the integration experienced in the international financing systems, it became compulsory to provide these services in compliance with the international standards. This requires distancing from traditional evaluation methods used in the crediting process and moving towards a more scientific, and internationally recognized credit rating systems.

BASEL II Capital Accord that started being implemented in G-10 countries as of 2007, is planned to be implemented in other countries as well. Thus, in the calculation of credit risks there will be a more objective, understandable and easy to implement tool available. In case this is used by our banks, the SMEs fulfilling such requirements will be in a position to acquire low cost funds from financial and capital markets. When a macro perspective is brought to the topic, as a result of diminishement of high-risk investments, it will be possible to make an effective evaluation of the funds by the country economies.

Key Words: Basel II, SME's, Rating, Textile Industry

JEL Classification: G24, M19

¹ Aslı Çümen'in CBÜ SBE'de 12.03.2010 tarihinde sunduğu "Basel II Sürecinde Kredi Derecelendirme ve KOBİ'lere Etkileri ve Denizli'de Faaliyet Gösteren Bir Kobi'de Uygulanması" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Basel II düzenlemeleri bankacılık ve finans sistemine yönelik olmakla birlikte, sistemden kredi kullanmak isteyen KOBİ'leri de çok yakından ilgilendirmektedir. Basel II standartları ile geleneksel kredilendirme sürecinden, risk odaklı kredilendirme sürecine geçilerek KOBİ'lerin kullanacakları kredinin vadesi, fiyatı ve teminatları etkilenecektir.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden tanımlayan ve risk yönetimini öne çıkaran Basel II düzenlemesi, bankaların kendi risk yönetimi anlayışının kredi müşterilerine de yansımaları sonucunu doğurmaktadır. Basel II düzenlemelerine göre kredilerin, farklı unsurları açısından risk seviyeleri belirlenecek ve kredi fiyatlaması da bu risklerin sonucuna göre hesaplanacaktır. Bu uygulamayla reel sektör şirketlerinin bağımsız derecelendirme kurumlarından verilen kredi notuna göre risk değerlendirmesi yapılacak ve bu riske göre belirlenecek kredi fiyatlaması, müşterilerin kullanacakları kredi fiyatını ve miktarını etkileyecektir. Bu nedenle, özünde bankacılık sistemine yenilikler getiren bu uzlaşının reel sektöre etkilerinin şirketler tarafından değerlendirilerek gerekli hazırlıkların yapılması kaçınılmazdır. Bu kapsamda derece, bir kredi müşterisinin kredibilitesinin sayısal olarak değerlendirilmesidir. Kredi müşterisinin borcunu ödeme kapasitesini belirlemek, müşterileri risklerine göre sınıflandırmak, gelecekteki temerrüde düşme olasılığını tahmin etmek için kullanılacaktır.

1. DERECELENDİRME KAVRAMI

Derecelendirme finansal piyasalar ile yatırımcılar arasında önemli veri sağlayan bilgi asimetrisini sağlayan işlemdir (An, Chan, 2008: 584). Derecelendirme, firmaların gerek finansal verileri gerekse finansal olmayan verilerinin mevcut ve geçmişteki performanslarının değerlendirilerek, firmanın gelecek performans tahminleri çerçevesinde firmaya standart bir puan verme işlemidir. Başka bir ifade ile aslında derecelendirme firmanın taşıdığı riskinin ya da karşı tarafın maruz kalacağı riskin sayısallaştırılmasıdır. Derecelendirme, firmaların performanslarının objektif kriterlere göre belirlenmesini sağlamaktadır. Buradan elde edilen çıktı yani firmanın derecesi aynı zamanda firma için bir "finansal not" oluşturmaktadır. Bu not, gerek kredi başvurularında, gerekse firmaların diğer firmalar, ortakları, müşterileri, tedarikçileri ve diğer işletme ilgilileri ile ilişkilerinde aradaki "asimetrik bilgi" ve "saklı bilgi" (hidden information) sorununu ortadan kaldıran ve performansının göstergesi olmaktadır. Derecelendirme notu ile firmanın borç ödeme gücü iyiden kötüye doğru, harflerden oluşan bir scala kullanılarak yapılmaktadır. Geçmişte bugüne kredi derecelendirme çalışmaları, Oran analizi, Fon akım analizi, Nakit akış analizi gibi yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Günümüzde de bu analiz yöntemleri gerek bankalar gerekse derecelendirme kuruluşları tarafından hala kullanılmakla beraber daha objektif yöntemlerin uygulanabilirlik çalışmaları önem kazanmaktadır (Çonkar, Vurur, 2008:137).

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26.333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliğe göre kredi değerliliğinin derecelendirilmesi, müşterinin;

- Kullanacağı krediyi geri ödeyebilme gücünün veya
- Borçluluğunu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerini vadelerinde karşılayabilme riskinin, derecelendirme kuruluşu tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti olarak tanımlanmıştır.

Risk derecelendirme sistemleri; risk profilinin portföy bazında izlenmesine olanak veren, kredi müşterilerini yükümlülüklerini yerine getirme güçlerine göre sınıflandıran, müşterilerin kredi değerliliklerini belirlemeye olanak veren ölçek sistemleridir. Derece notu bankanın kredi riskini üstlendikleri borçluları, risklilik seviyeleri itibariyle birbirinden ayırma işlevi görmektedir (Candan, Özün, 2006:156).

Derecelendirme işleminin güvenilir olması ve tarafsız bir yaklaşımla yapılmalıdır. Aksi takdirde elde edilen sonuçlar fazla bir değer ve inanılabilirlik ifade etmeyecektir. Bunu sağlamanın tek yolu ise derecelendirme şirketlerinin bağımsız bir şekilde çalışması ile mümkün olacaktır.

Risk dereceleri bir ülkenin veya kuruluşun borç ödeme gücünü ve pazar payını kaybetme olasılığını yansıttığından derecelendirme firmaları derecelendirme işlemlerinde oldukça tutucu ve tarafsız davranmaktadırlar. Derecelendirme şirketlerince verilen derecelerin güvenilirliği, kullandıkları metodların yanı sıra, şirketlerin sahip oldukları deneyim, bilgi birikimleri ve tarafsız analizlerden kaynaklanmaktadır (Çelik, Kızıl, 2008; 32).

1.1. Şirketlerin Derecelendirme Kriterleri

Derecelendirme sürecinde ele alınacak ve inceleme konusu yapılabilecek temel kriterler şöyle sıralanabilmektedir (Bulutçu, 2007; 6);

- Sermaye piyasasındaki kuruluşların organizasyon yapıları,
- Mali yükümlülüklerini karşılayabilme gücü,
- Şirketin orta vadeli fırsat ve riskleri,
- Şirketin sektördeki diğer şirketlerle rekabet konumu, üretim kapasitesi, dağıtım sistemi ve pazarlama ağı,
- Finansal yönetim ve muhasebe politikaları,
- Şirketin geleceğini etkileyecek yönetsel ve sermaye yapısı değişiklikleriyle yatırımlardaki değişiklikler, teknolojik yenilikler ve benzeri gibidir.

2. BASEL II'DE KREDİ DERECELENDİRMESİ

Firmanın kredi derecelendirilmesi banka tarafından verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesi anlamına gelmektedir. İşletmenin finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve

ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu, bankaya bu işletmeye verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılmaktadır. Bir kredi derecelendirme sistemi kullanılmasında amaç, işletmenin taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir işletme için çok benzer fiyatlama yapmasına olanak tanımaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2002).

Basel-II kapsamında kredi riskin hesaplanmasına yönelik olarak çeşitli alternatif yöntemlerin kullanılması mümkündür. Söz konusu yöntemler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Basel II Kapsamındaki Alternatif Yöntemler

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	KREDİ RİSKİ
Basit	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
Orta	Standart Yaklaşım
İleri	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Kaynak: Basel-II QIS-TR3 Değerlendirme Raporu,2011, s.6.

Basel-II düzenleme taslaklarına göre yapılacak raporlamalarda tüm bankalarca kredi riskine ilişkin Standart Yaklaşım kullanılarak raporlama yapılması zorunlu tutulmuştur.

Basel II ile birlikte asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanması için bir dizi seçenek de geliştirilmiştir. Buna göre bankalara, kredi risklerine ilişkin sermaye gereksinimlerini hesaplamak için iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağı verilmiştir.

Alternatif yöntemlerden biri, kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart biçimde ölçülmesidir. Standart Yaklaşımında işletmeler kredi kuruluşlarından kredi alabilmek için öncelikle dış derecelendirme kuruluşlarından derece almak durumundadır. İşletmelerin aldıkları kredi derecelendirme notu, kredi maliyetlerinin belirleyicisidir. KOBİ’lerin kredi notu düştükçe, uygulanan risk ağırlıkları artmakta ve bu etki düşük derecelendirme notuna sahip işletmelerin kredi maliyetlerinde artış olarak yansımaktadır.

Standart yaklaşım kapsamında kredi riski karşılığında tutulması gereken sermaye miktarı “Azaltılmış Kredi Riski” tutarı ile ilişkilendirilmiştir. Söz konusu tutarın hesaplanmasında bankanın varlıkları ile bilanço dışı işlemleri dolayısıyla maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla kullanılan Kredi Riski Azaltma Teknikleri (CRM) dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda dikkate alınan azaltma teknikleri teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri olarak gruplanmaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2002).

Kredi riskini ölçmede kullanılan standart yaklaşımın, Basel I kuralları ile kıyaslandığında kredi riski açısından getirdiği en önemli yenilik, kullanılan kredilerin risk ağırlıklarının belirlenmesinde kredi borçlusunun derece notlarının esas alınmasıdır. Standart yaklaşımda alacaklar çeşitli varlık sınıflarına ayrılmış ve her bir varlık sınıfının tabi olduğu risk ağırlıkları belirlenmiştir (Candan, Özün, 2006; 21).

Diğer yöntem ise denetim otoritesinin onayına tâbi olarak bankaların kredi riski için içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarına olanak verilmesidir. (BDDK Raporu, 2007; 23). İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımın kullanımı Komite'nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak denetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bazı standartlara bağlı kalmak kaydı ile bankalara borçlunun kredibilitesini kendi dâhili yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır. İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda bankaların yapması gereken kredi başvurusunda bulunan işletmelerin “Ödememe Olasılıklarını” tespit etmektir. Banka değerlendirmesini denetim otoritesinden sağlayacağı “Ödememe Durumunda Maruz Kalınacak Risk” ve “Doğacak Zarar Tahminleri” verilerine göre yapacaktır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankalar için daha kapsamlı ve geniş boyutta veri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bankaların düzenlemeye uygun derecelendirme modelini en az üç yıldır kullanıyor olması ve borç ödememe olasılıkları tahminleri için geriye dönük en az beş yıllık gözlem dönemini kullanmaları gerekmektedir. İleri yaklaşımda bankaların bu verileri alabilmeleri için gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olmaları özelliği aranmaktadır(BDDK Yayını, 2009).

Basel II kriterleri kapsamında, KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin türünden vadesine, teminatından işletme kredi derecelendirme notuna kadar çeşitli kriterler işletmelerin kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır (Güler, Taner, 2008; 157). Bunun yanı sıra KOBİ'ler banka kredisi alabilmek ve fiyatlama avantajından yararlanabilmek için eşitli teminatlar vermek zorundadırlar. Basel II ile birlikte teminatlar konusunda önemli değişiklikler yaşanacaktır. Günümüzde ülkemizde kullanılan belli başlı teminatlar, ipotek, imza karşılığı, kefalet, belge karşılığı ve Kredi Garanti Fonudur. Türkiye'deki mevcut teminat sisteminin Basel II'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte KOBİ'ler üzerinde risk azaltıcı bir etkisi olmayacaktır. Sistemin Basel II'ye uyumlu hale getirilememesi halinde KOBİ'lerin sermaye yükümlülüğü ve kredi maliyetleri azalmayacaktır. Basel II'nin yürürlüğe girmesi ile geçerli olacak teminatlar ise şu şekilde sıralanabilir; nakit para, altın, ana endekste hisse senetleri, mevduat veya mevduat sertifikası, yatırım fonları, borçlanma senetleri (değerlendirme notuna göre), borçlanma senetleri (değerlendirme notu yoksa; likit ve bankalarca çıkartılmış), ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler, ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri barındıran fonlardan oluşmaktadır. (Aktürk, Şenol, 2009; 105).

3. BASEL II KAPSAMINDA BİR TEKSTİL FİRMASININ DERECELENDİRİLMESİ

Basel II düzenlemelerine göre kredilerin, farklı unsurları açısından risk seviyeleri belirlenecek ve kredi fiyatlaması da bu risklerin sonucuna göre belirlenecektir. Bu kapsamda Basel II kriterlerinin uygulamaya geçmesi ile birlikte, her firmanın derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Uygulamamızın amacı da Basel II kapsamında Tekstil Sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın derecelendirme notunun tespit edilmesidir.

3.1. Uygulamanın Kapsamı

Uygulama kısmı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ABC tekstil firmasının derecelendirmesinde dikkate alınan kalitatif ve kantitatif kriterler belirlenmiştir.

İkinci bölümde ise firmanın derecelendirme notu belirlenmesi için, kalitatif ve kantitatif kriterleri ölçmek için içeren derecelendirme soru formu oluşturulmuş ve bir derecelendirme programı kullanılarak elde edilen derecelendirme notu değerlendirilmiştir.

3.2. Uygulamanın Yöntemi

Firmanın derecelendirme notu belirlemek için kullanılan soru formu Türkiye’de faaliyet gösteren 4 bankanın derecelendirme sisteminin derlenmesi ile oluşturulmuştur. Bu sorulardan elde edilen veriler bir bankanın uyguladığı şirket derecelendirme programında kullanılarak, ABC tekstil firmasının derecelendirme notu hesaplanmıştır.

ABC firmasının derecelendirme notunun belirlenmesi için, görüşme yöntemiyle elde edilen kalitatif ve kantitatif kriterleri dikkate alan Analitik Hiyerarşi Süreci modeli kullanılmıştır.

Firmaların derecelendirilmesinde Analitik Hiyerarşi Süreci Modelinin yanı sıra, ekonometrik yöntemler, yapay sinir ağları, eksper sistemler, optimizasyon modelleri, hibrid yöntemlerden de yararlandığı, konuyla ilgili yapılan çalışmalarda görülmektedir (Caoutte v.d.; 2008: 129-130).

Analitik Hiyerarşi Süreci Modeli, kriter ve alternatiflerle hiyerarşi oluşturup, farklı alternatifleri önem derecelerine göre sıralayan bir derecelendirme yöntemidir (Çonkar, Vurur; 2008: 136). Modeller her zaman hiyerarşik bir yapıyla ifade edilemeyebilirler. Modelde yer alan kriterler ve alternatifler birbirleriyle karşılıklı etkileşim halinde olabilirler. Bu durumda kriterlerin ağırlıklarını bulmak gerekmektedir. Analitik Hiyerarşi Süreci Modeli, bu tür problemlerde kullanılabilen bir yöntemdir (Meydan, 2010; 80).

Bankaların uyguladığı derecelendirme işleminde derecelendirme notundaki ağırlıkları dikkate alınarak, uygulamamızda mali veriler için 56, firma tanıtımının etkisi için 15, sektörel durumun etkisi için 10, firma faaliyetlerinin etkisi için 12, mali kesim ile olan ilişkilerinin etkisi için 7 ağırlık puanları kullanılmıştır.

Derecelendirmede, Tablo 2’de belirtilen derecelendirme notları dikkate alınmıştır.

Tablo 2. Derecelendirme Notları

Risk Notu (0-100)	Risk Grubu	Risk Grubu Tanımı
100-93,5	A+	Mali ve mali olmayan kriterleri itibari ile son derece olumlu bir firma olup, kuruluşun anapara ve faizleri geri ödeme kabiliyeti son derece yüksek kabul edilmektedir.
93,49-88,5	A-	Mali ve mali olmayan kriterleri itibari ile olumlu bir firma olup, yüksek kredibilitisini uzun vadeli olarak sürdürebilecektir. Anapara ve faiz yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti oldukça yüksek olan bu kategorideki menkul kıymetler A+ kategorisinden oldukça küçük bir farklılık göstermektedir.
88,49-82,5	B+	Mali ve mali olmayan kriterleri itibari ile optimizasyonu sağlamış olan ve kısa vadeli olarak yüksek kredibiliteye sahipken, orta vadeli olarak kredibil bir firmadır. Borçlarını geri ödeme güçleri iyi olmakla beraber, önceki kategorilere oranla piyasa koşullarındaki değişimlere karşı daha duyarlıdır. Borçlunun anapara ve faiz ödeme yeteneği ekonomik ve politik etkenlerden daha çabuk etkilenebilmektedir.
82,49-75,5	B-	Mali ve / veya mali olmayan kriterlerinin bazıları itibari ile optimizasyonu sağlayamamakla beraber kredibil bir firmadır. Anapara ve faiz ödeme gücü açısından yeterince güçlü olduğu kabul edilmektedir. Ancak ilk üç kategori ile kıyaslandığında ekonomik koşullarda meydana gelebilecek gelişmelerden daha fazla etkileneceği açıktır.
Risk Notu (0-100)	Risk Grubu	Risk Grubu Tanımı
7,49 – 65,5	C-	Mali ve / veya mali olmayan kriterlerinin bazıları olumsuzdur. Yüksek düzeyde spekulatif özellik taşır. Olumlu konjoktüre bağlı olarak, kısa vadeli kredibil bir firmadır. Kuruluşların yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri uzun vadede oldukça zordur.
65,49 – 55,5	D	Mali ve / veya mali olmayan kriterlerinin önemli bir kısmı olumsuz olup, taahhütlerini yerine getirmekte zorlanma eğilimi taşır. Ancak olumlu konjoktüre bağlı olarak teminatlı ve kısa vadeli olarak kredibiliteye sahiptir.
55,49 – 45,5	E	Mali ve / veya mali olmayan kriterleri ile birlikte değerlendirildiğinde kabul edilebilir risk sınırlarını zorlamakta olup, kredibilitesi zayıftır. Risk ve belirsizlik oldukça fazladır ve ekonomik koşullarda oluşabilecek bir değişiklik ihracının borçlarını geri ödemesinde oldukça ciddi problemlere yol açabilecektir.
45,49-0	F	Herhangi bir şekilde kredibilitesi bulunmamaktadır. Bu derece, geri ödemenin yapılamayacağını göstermektedir. Bu kategori verilen ek sürede ödemelerin yapılacağından emin olması durumu ayırık tutularak, faiz veya anapara ödemelerinin vadesinde yapılmadığı menkul kıymetler için kullanılmaktadır. "D" derecesi kredi hizmet ödemeleri tehlikeye sokulmuş ise iflas talebinin kayda alınması durumunda da kullanılmaktadır.

3.3. Firmanın Derecelendirilmesi

Derecelendirme işleminde 1 en iyi, 2 iyi, 3 orta, 4 kötüyü ifade etmektedir. Derecelendirme piyasadan temin edilen Basel II kapsamında şirketlerin derece notlarının belirlenmesi için **kullanılan bir bilgisayar programı** ile yapılmıştır. ABC firmasının imalat sektöründe faaliyet gösteriyor olması nedeniyle kalitatif kriterlerin rating notuna etkisi %45, kantitatif kriterlerin etkisi ise %55'tir.

3.3.1. Firmanın Kalitatif Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Firmaların kredi değerliliklerinin ölçülebilir ve derecelendirilebilir olmasını sağlayan mali olmayan, ancak mali verilerine ve rakamsal performansına doğrudan etki yapan unsurlardır. Bu kriterlerde,

- Ortakların ve firmanın moral değerleri ve güvenilirlikleri,
- Firmanın yöneticilerinin kişilikleri, becerileri ve yönetim tarzları,
- Bir tüzel kişilik olan ortaklığın yapısı ve organizasyonu oluşturan unsurların sağlamlığı,
- Firmanın faaliyet konusu ile ilgili iş kolunun, piyasa kuralları, firmanın piyasa içindeki konumu, davranış kalıpları ve firmanın rakamsal olmayan gücü,

ile ilgili konular yer almakta ve firmanın kredi değerliliğini ölçme amacıyla dizayn edilmektedir.

Firma ve ortaklarının, ticari ahlak ve davranış kalıpları ile yönetsel kapasite ve bilgi birikimlerinin araştırılacağı bu bölümde; firmaların buldukları piyasalardaki ticari ve sosyal itibarlarının ortaya konulması ve bunların firma faaliyetlerine etkilerinin belirlenmesi çalışılmıştır. Bunun için firmanın piyasadaki konumu, bankalarla ilişkileri, ortaklık ve ticari yapısı, tesislerinin durumu, finansal açıdan kullanılan kaynakları, üretim olanakları, yurt içi ve yurt dışı pazarlama dağıtım imkanları hakkındaki veriler değerlendirilmiştir.

Kalitatif kriterlerin değerleri, firma ile yapılan görüşme sonrasında elde edilen veriler derecelendirme programında dikkate alınarak elde edilmiştir.

Tablo 3. Kalitatif Kriterler

KALİTATİF KRİTERLER	AĞIRLIKLİ
I. ABC FİRMASININ GENEL BİLGİLERİ	11,25
1.Firmanın ana faaliyet konusu ile ilgili faaliyet süresi 10 yıldan fazladır.	2
2.Çoğunluk hissesine sahip ortakların faaliyet konusunda 10 yıldan fazla sürede deneyimlidir.	1
3.Yöneticilerin (hissedarların dışındaki) faaliyet konusu ile ilgili ortalama deneyim süreleri 4-7 yıl arasındadır.	0,5
4.Yöneticilerin şirketteki ortalama görev süresi 8-10 yıl arasındadır.	0,75
5.Tek adam yönetiminden dolayı yönetim riski yoktur.	2
6.İşyerinin mülkiyeti firma/ortaklarına mı aittir.	2
7.Gecikmiş kamu (SSK, vergi, vb) borcu yoktur.	2
8.Firma üzerinde ihale, ithalat, ihracat vb. yasaklar yoktur.	1
II. ABC FİRMASININ SEKTÖR İÇİNDEKİ DURUMU	9
1.Sektör hammadde temininde dışa bağımlı değildir.	2
2.Sektörün ekonomik krizlerden az etkilenir.	2
3.Sektörün dış piyasalarda rekabet gücü vardır.	1
4.Sektör içinde payı büyümektedir.	3
5.Firmanın atıl kapasitesi yoktur.	1
III. ABC FİRMASININ FAALİYETLERİNİN DURUMU	10,25
1.Firmanın alım yaptığı ürünlerde satıcı sayısı birden fazladır.	0,75
2.Firmanın satım yaptığı ürünlerden alıcı sayısı birden fazladır.	1,25
3.Firmanın ihracatı, cirosunun %75'in üzerindedir.	3
4.Firma 3 yıldır aynı oranda ihracat yapmaktadır.	1,25
5.Firma kendisine yetecek düzeyde bir teknoloji kullanmaktadır.	0,5
6. Firma mali (bilanço, gelir tablosu vb) ve mali olmayan verileri zamanında ve eksiksiz olarak hazırlamaktadır.	1
7. Üretim tesisleri ve stokları sigortalıdır.	1
8. Firma kur riskinden etkilenmemektedir.	1
9.Firmanın mevcut kapasite kullanım oranları sektör ortalamaları seviyesindedir.	0,5
IV. ABC FİRMASININ MALİ PİYASALARLA OLAN İLİŞKİSİ	6,4
1.Firmanın kredi ilişkisinde olduğu banka sayısı 5-10 arasındadır.	0,15
2.Firma pazarlıkdır; teminat, vade ve fiyat için sıkı pazarlık yapmaktadır.	1,25
3. Firma taksitlerini ve faizlerini zamanında ödemektedir.	1,75
4.Firma/Ortaklarının, karşılıksız çek, protestolu senet ve negatif nitelikli bireysel kredi kaydı yoktur.	3,25
KALİTATİF DERECELENDİRME PUANI	36,9

ABC firmasının kalitatif özellikleri doğrultusunda hesaplanan derecelendirme puanı 36,9 olarak hesaplanmıştır. Bu puan kantitatif derecelendirme puanı ile toplanarak, firmanın genel derecelendirme puanı elde edilecektir.

3.3.2. ABC Firmasının Kantitatif Kriterlerinin Derecelendirilmesi

Kredi talep eden firmaların mali verileri açısından, kredi değerliliklerini ölçülebilir ve derecelendirilebilir olmasını sağlamak amacıyla; mali veri ve rasyolarının, trendleri ve nihai olarak ulaştıkları noktaların birbirleriyle ilişkilendirilerek rakamsal kredi değerliliğinin ölçüldüğü kısımdır.

Bu kısımda;

- Firmanın likidite yapısı,
- Aktif yapısı ve kalitesi,
- Pasif yapısı ve borçluluk durumu gelişimi,
- Karlılık durumu,
- Boyutlarına ve özelliklerine göre değerlendirilen yatırımları (varsa) ile ilgili konular yer almakta ve firmanın rakamsal kredi değerliliği ölçülmektedir.

Mali kayıt disiplininin, değerlendirme güçlükleri yaratabildiği ve ekonomik konjonktürün dalgalı bir trend izlediği ülkemizde, mali kayıtların yorumlanması ve projeksiyonunun yapılması güçlükler içermektedir. Basel II'nin uygulamaya geçmesi ile birlikte söz konusu sorunun azalacağı düşünülmektedir.

Kantitatif derecelendirme puanı, mali oranların değerleri, sektör ortalaması değerleri, son üç yıllık medyan, alt ve üst kartil değerlerini kapsayan formülasyon sonucunda elde edilmiştir.

Tablo 4. Kantitatif Kriterler

KANTİTATİF KRİTERLER	AĞIRLIKLIL DERECELENDİRME PUANI
1.Likitide Oranları	17
a. Cari oran	155
b. Likitide oranı	131
c. Nakit oranı	13
2.Varlık/Kaynak Kullanımı Oranları	2,7
a. Stok devir hızı	7
b. Alacak devir hızı	4
c. Özkaynak devir hızı	4
3.Mali Güç Oranları	13,25
a. Özkaynaklar / Toplam borçlar	90
b. Banka kredileri / Toplam borçlar	39
c. K.V.Toplam borçlar / Toplam borçlar	94
d. Banka kredileri / Net satışlar	12
e. Maddi duran varlıklar/Özkaynak oranı	35
f. Toplam borçlar / Aktif toplamı	53
4.Karlılık Oranları	6
a. Net kar / Özkaynak	24
b. Net kar / Aktif toplamı	8
c. Brüt Satış Karı / Net satışlar	15
d. Faaliyet karı / Net satışlar	6
e. Net kar / Net satışlar	5
5.Büyüme Oranları	4,75
a. Ciro artışı	44
b. Öz kaynak artış oranı	17
c. Aktif toplamı artış oranı	-1
d. Duran varlık artış oranı	20
KANTİTATİF DERECELENDİRME PUANI	43,7

ABC firmasının kantitatif derecelendirme puanını hesaplamak için son üç yıla ait konsolide mali tablolar verilerinden oluşturulan mali oranların değerleri ağırlıklı derecelendirme puanlarına dönüştürülmüştür. Kantitatif kriter gruplarının ağırlıklı derecelendirme puanları toplanarak, ABC firmasının toplam kantitatif kriterlerin derecelendirme puanı 43,7 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. ABC Firmasının Derecelendirilme Puanının Hesaplanması

Derecelendirme puanı kalitatif ve kantitatif kriterler için hesaplanan puanların toplanmasıyla belirlenmektedir. Buna göre ABC firmasının 2009 yılı için uzun vadeli kredi derecelendirme puanı **Tabloda** gösterilmiştir.

Tablo 5. ABC Firmasının Derecelendirme Puanı Hesaplaması

	2010 YILI PUANI
Kalitatif Kriterlerin Derecelendirme Puanı	36,9
Kantitatif Kriterlerin Derecelendirme Puanı	43,7
ABC FİRMASININ DERECELENDİRME PUANI	80,6

ABC firmasının kredi derecelendirme notu Tablo 'da görüldüğü gibi 80,60 olarak hesaplanmıştır. Çalışmamızda dikkate alınan derecelendirme skalasına göre 80,60 puanı, B-risk grubuna girmektedir.

Çalışmamızda dikkate alınan risk grubuna göre firma, kalitatif ve/veya kantitatif olmayan kriterlerinin bazıları itibari ile optimizasyonu sağlayamamakla beraber kredibil bir firmadır. Anapara ve faiz ödeme gücü açısından yeterince güçlü olduğu kabul edilmektedir. Ancak ilk üç kategori (A+, A-, B+) ile kıyaslandığında ekonomik koşullarda meydana gelebilecek gelişmelerden daha fazla etkileneceği açıktır. Sonuç olarak B- derecelendirme notuna sahip firmaya, ek teminatlar almak suretiyle(kefalet ve ikamet amaçlı ipotek) kredi limiti tahsis edilmiştir.

SONUÇ

Basel II bankaların olası riskler karşısında elinde bulundurması gereken sermaye düzeyini belirleyen kriterlerin bütünüdür. Tek tip risk ölçümüne odaklı, tek kuruluşlar için tek tip model uygulanan, risk temeline dayalı sermaye yeterliliği yapısına sahip Basel I' deki eksikleri gidermek amacıyla, eleştiriler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Basel II ile birlikte bankalarda risk yönetimi ve kültüründeki etkinliğin artacağı, bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin bir biçimde yerine getireceği, bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel hale geleceği, bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artırılacağı, bankaların müşterileri konumundaki kişi ve kuruluşların kurumsal yönetim yapılarının iyileştireceği, firmalar açısından sağlamlık ve kredi değerliliğini önceden tespit edilebilmesini sağlaması gibi faydaları olacaktır.

Basel II'nin daha güçlü bir sermaye yapısı için bankalara daha iyi bir sistem sunduğu bir gerçektir. Bankaların kredi verirken sadece maliyetinin göz

önünde tutmamaları ancak maliyeti de dikkate almalarından dolayı, kredi maliyetlerinin çok fazla etkilenmeyeceği tahmin edilmektedir. Fakat menkul kıymet ihraç eden bir işletmenin güçlülük durumunu birebir yansıtan derece notları, yatırımcıların eğilimlerini birebir etkileyecektir. Bazı yatırımcılar riski alsa bile genelde piyasada çok fazla riskli yatırımlara talebin fazla olmaması beklenmektedir. Bu sebeple notları iyi olan firmalarda; yatırımcılar tarafından duyulan ilgi sebebiyle menkul kıymet yoluyla borç edinmelerinin daha ucuz finansman bulmaları sonucunu doğuracağı beklenmektedir.

Ayrıca Basel II uygulaması ile ilgili olası sonuçlardan birisi güçlü firmaların sermaye piyasasında faaliyetlerinde derece notlarını daha çok kullanmaya başlamasının menkul kıymetler borsasına olan ilgiyi artıracağı yönündedir. Bu açıdan bakıldığında güçlü firmaların bankadan kredi almak yerine daha çok sermaye piyasasını tercih etmeleri olası sonuçlardan birisidir. Ayrıca bankaların da bu firmaları kendilerine çekmek için daha düşük faiz oranlarıyla kredi vermesi olası gözükmemektedir. Zayıf not alan firmaların ise düşük maliyetle dış kaynak bulmaları pek mümkün gözükmemekle birlikte mevcut sistemdeki kredi maliyetlerinden çok farklı bir fiyata kredi sağlamaları beklenmemektedir. Fakat bunun için sistemin bir süre uygulanması ve benimsenmesi gerekmektedir.

Çalışmamızın uygulama bölümünde konuyla ilgili olarak bir şirket derecelendirmesi örneği kullanılmıştır. Derecelendirmede kullanılan yöntem daha önceden bu konuda kullanılmış olan bir yöntemden ve bazı yönlerinin farklı şekilde ele alınmasından oluşmaktadır. Bu yöntemin yeniliklerinden birisi işletmenin finansal ve finansal olmayan analizden aldığı derecelerin ayrı ayrı görülmesidir. Yine aynı şekilde finansal ve finansal olmayan analizin altında bulunan tüm başlıklar içinde işletmeye ayrı bir derece notu verilmektedir. Bu sayede işletmenin, muhasebe değerini yansıtan finansal analizi ve işletmenin daha çok pazardaki yeri ve geleceği ile ilgilenen finansal olmayan analiz için aldığı derece notlarının, firma hakkında daha detaylı bilgi edinilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan derecelendirme işlemi sonucunda firmanın kredi derecelendirme notu ise 80,60, risk grubu ise B- olarak hesaplanmıştır.

Çalışmamızda dikkate alınan risk grubuna göre firma, Mali ve / veya mali olmayan kriterlerinin bazıları itibari ile optimizasyonu sağlayamamakla beraber kredibil bir firmadır. Anapara ve faiz ödeme gücü açısından yeterince güçlü olduğu kabul edilmektedir. Ancak ilk üç kategori (A+, A-, B+) ile kıyaslandığında ekonomik koşullarda meydana gelebilecek gelişmelerden daha fazla etkileneceği açıktır.

Görüldüğü üzere, Basel II ile birlikte firmaların kredi notu önem arz etmektedir. Basel II kararlarından önceki uygulamalarda da bazı rasyolara bakılmaktaydı, fakat bu kadar detaylı değildi. Basel II ile birlikte kredilendirmede; firmanın sektörü ve sektördeki yeri ve önemi ile ilgili analizler (sektör derecesi), finansal yapısı ile ilgili analizler (cari, likidite vb. oranlar), satış ve karlılık analizi, yönetim gücü ile ilgili analizler (ortakların deneyimi, mali güçleri, yönetim ve iş tecrübeleri gibi), faaliyet ile ilgili analizler (yönetim yapısı,

makine gücü, alacak ve ödeme gücü analizi), kredibilite analizleri (ödemedeki düzenliliği, bankalarla çalışma süresi, merkez bankasındaki risk durumu, bankaya yapılan ödemelerin düzenliliği ve bankadaki çalışma verimliliği).

Görüldüğü gibi Basel II bir finansman kavramı olmaktan çok firmaları A'dan Z'ye değiştiren ve bu değişime zorlayan bir yönetim ve denetim sistemi gibi görülmektedir. Firmalar istemese de, zorunlu olarak bazı adımları atmak zorunda kalacaklardır. Ya da banka ile çalışmayacaklardır. Dünya ile entegre olduğumuz günümüzde banka ile çalışmadan da ayakta kalmak veya faaliyet göstermek imkansız gibi görülmektedir. Olumsuz ya da sıkıntılı gibi görünse de Basel II fırsata dönüştürülebilir. Aslında kendini yenilemek, değişime ayak uydurmak isteyen firmalar için bu bir fırsat olabilir. Erken davranan firmalar yol alacak davranmayan firmalar ise yolda kalacak gibi görünüyor.

KAYNAKLAR

- AKTÜRK A. Şenol H. (2009), "KOBİ'ler Açısından Basel II Uzlaşısının Kredi Piyasasına Etkileri ve Alternatif Finansman Yöntemleri", SDÜ Vizyoner E- Dergisi, Cilt I, Sayı I.
- AN Heng , Kam C. Chan (2008), "Credit ratings and IPO pricing", Journal of Corporate Finance 14 584–595.
- BULUTÇU Ö. (2007), Yeni Basel II Kriterlerine Uygun Şirket Derecelendirmesi, Forum Meiad Yayıncılık, İstanbul.
- BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması, Basel Bankacılık Denetim Komitesi 2007.
- BDDK (2006), Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik.
- BDDK (2009) "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı : 3 Yapısal Blok Çerçevesinde" başlıklı yayını.
- BDDK (2011), Basel-II QIS-TR3 Değerlendirme Raporu.
- CANDAN H., Özün A.(2006), Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II, T.C. İş Bankası Kültür Yayınları,1. baskı, İstanbul.
- CAOQUETTE John ve diğerleri (2008), Managing Credit Risk, The Great Challenge for the Global Financial Markets, 2. ed., John Wiley&Sons.
- ÇELİK F, İ. Kızıl (2008), "Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II yaklaşımı ve Türk Bankacılığı" Doğu Üniversitesi Dergisi, Sayı:9., İstanbul.
- ÇONKAR K., S. Vurur (2008), "Türkiye'de KOBİLER Derecelendirilme Notu Almalı mı?", Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİlerde Genel Durum Değerlendirmesi: Sorun ve Çözüm Önerileri Bildiriler Kitabı, İzmir Ekonomi Üniversitesi,2-4 Mayıs 2008.
- ÇÜMEN, Aslı 2009, Basel II Sürecinde Kredi Derecelendirme ve Kobi'lere Etkileri ve Denizli'de Faaliyet Gösteren Bir Kobi'de Uygulanması, Celal Bayar Üni. Sos. Bil. Ens.
- GÜLER S., Taner B. (2008), Basel II Sürecinde Kredi Derecelendirmesi ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- MEYDAN, C., (2010); Bağımsız Derecelendirme Şirketlerinin Kurumsal Derecelendirme Yaklaşımları Çerçevesinde Bir Derecelendirme Uygulaması", Maliye Finans Yazıları, Yıl: 24, Sayı:86, 2010.
- Türkiye Bankalar Birliği, "Basel Komitesi Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi" Türkiye Bankalar Birliği Özet Sunumu, Ekim 2002.